

Névadási szokások a budapesti állatkertben

1. Bevezetés. – Az már szinte közhelynek számít, hogy az onomasztikának mennyire elhanyagolt területe az állatnevek kutatása. Az e tárgyban kezelt munkák jó része is csak a házi- és ház körüli állatok névadásával foglalkozik, ami nem véletlen, hiszen annak, hogy egy állat nevet kapjon, előfeltétele az, hogy közeli kapcsolatban álljon az emberrel, és egyfajta személyes viszony alakuljon ki köztük. Ez a háziállatoknál, haszonállatoknál könnyen megvalósul, mivel napi kapcsolatban állnak gazdáikkal. A vadállatok közül viszont inkább azok kapnak nevet, amelyek mesterséges módon kerültek az emberek közelébe, ahogy az állatkertek, vadaskertek esetében történt, azon belül is elsősorban az emlősállatok, melyek neveivel a kutatást végeztem.

A tanulmányban szót ejtek a kutatás előzményeiről, forrásairól, a névadás motivációiról, az állatnévadásban felfedezhető rendszertani összefüggésekről; ezen belül kitérek az összetartozás kifejeződésére, a több névvel rendelkező állatokra és a nemtévesztésekre. Vizsgálom az állatneveket nyelvi eredetük szerint is, végül csoportosítom a névanyagot tulajdonnévi és közszói eredetű nevekre bontva, ezen belül pedig szófajtani és jelentéstani kategóriákat különíték el.

2. A kutatás előzményei és forrásai. – „A magyar nyelven megjelent tanulmányok száma a százat sem éri el” – írja LACZKÓ KRISZTINA „Macskanevek – miért ne?” című írásában (LACZKÓ 2003: 224–5). Ezek áttekintését célozza meg J. SOLTÉSZ KATALIN három tanulmánya (J. SOLTÉSZ 1970, 1981, 1986), valamint HAJDÚ MIHÁLY névtani gyűjtésekkel foglalkozó írása (HAJDÚ 1989). LACZKÓ KRISZTINA próbál okokat keresni az állatnévi kutatások elhanyagoltságára, szerinte az állatnevek nem rendelkeznek olyan szintű „művelődés- és kultúrtörténeti vonatkozásokkal”, mint a személynevek és a földrajzi nevek, melyeknek jóval kiterjedtebb a kutatása, és ezáltal a szakirodalma is (LACZKÓ 2003: 225). Ezenkívül megemlíti az állatnevek kutatásának nehézségeit is, hiszen ezek jóval nehezebben adatolhatók visszamenőleg, mint a másik két tulajdonnévtípus. T. SOMOGYI MAGDA Gondolatok az állatnévadásról című munkáját is érdemes kézbe venni a témával való ismerkedéskor (T. SOMOGYI 2003). Még ha viszonylag kevés számú tanulmány született is e tárgyban, mégis többször megfogalmazódott az igény, hogy egységesüljenek az állatnevek gyűjtésének és csoportosításának szempontjai, hiszen így lehetne érdemi összehasonlításokat végezni a témában.

A HAJDÚ MIHÁLY által szerkesztett Magyar Névtani Dolgozatok sorozatban jelent meg két kötet, amely az állatkerti állatok névadásával kapcsolatos: az egyik LOVAS LAJOS munkája Vadállatnevek a budapesti állatkertben (1900–1990) címmel (LOVAS 1993), a másik esetben pedig LENGYEL BOGLÁRKA írt A dunántúli állatkertek állatelnevezéseinek vizsgálata (LENGYEL 2005) kapcsán, amelyben Veszprém, Győr és Pécs állatkerti neveiből válogatott.

Ezek után fölmerül a kérdés: miért foglalkozom én is a Budapesti Állatkerttel, mikor a cím alapján már született ilyen tárgyú munka? Több okból is pótlásra szorult az említett dolgozat, ugyanis ez csak az 1900 és 1990 közötti időszakot fogja át, ezt kibővítettem mind az ezt megelőző, mind az ezt követő évek névanyagával, a vizsgált állatfajok számát is jóval megnőveltem, valamint – ahol lehetett – a névadás háttérét is vizsgáltam. A magyar személynevek állatnévadásban betöltött szerepével LOVAS LAJOS dolgozata igen részletesen foglalkozik, sorba veszi közel száz év névdivatának változásait, táblázataiból tájékozódhatunk a legkedveltebb magyar személynevekről, amiket az állatoknak adtak (lásd LOVAS 1993). Az anyaggyűjtés után többféle szempont alapján rendszereztem, elemeztem is a névanyagot, amire elődeimnél nem láttam példát.

Az anyaggyűjtésben nélkülözhetetlen segítségemre volt az egyik állatkerti gondozó, Kövér Árpád által vezetett számítógépes gyűjteménykezelési rendszer: az ARKS (Animal Records Keeping System), amiben az állatkert szinte összes állatának adatai fellelhetők időrendi sorrendben, a legkorábbi – 19. század végi – adatoktól kezdve napjainkig. Természetesen nem minden listán szereplő állatnak volt neve, de még így is kb. 2000 nevet gyűjthettem az emlősök köréből. Arról azonban csak becslésünk lehet, hogy pontosan hány állat kerülhetett 1866-os megalapítása óta a Fővárosi Állat- és Növénykert tulajdonába. Ez az adatbázis adott lehetőséget arra, hogy érdemi adatokkal egészíthessem ki, tegyem teljesebbé az eddigi gyűjtést. A névadás háttérét illetően csak személyes konzultáció alapján tudtam információt szerezni, de sajnos – néhány emlékezetes eseten kívül – általában nem emlékeznek az ápolók sem a névadások miéértjeire.

3. A névadás motivációi. – A Budapesti Állatkert három fontos névadási hagyománya emelhető ki (az állatfajták helyesírásával kapcsolatosan GOZMÁNY LÁSZLÓ 1994-es tanulmányát vettem alapul):

1. Az állat valamilyen külső vagy belső tulajdonságára utalnak a nevével, például *Szörös* (házi jak), *Duhaj* (magyar szürke marha), *Kicsi* (láma).

2. Az állat az anyja nevének kezdőbetűjével kezdődő nevet kap (főként személyneveket), például a *Lulu* nevű víziló kölyke *Layla*.

3. Az állat származási helyére utaló nevet kap, tehát földrajzi nevet, vagy a származási helynek megfelelő idegen eredetű elnevezést, bennszülött nyelvekből átvett szavakat is, például a *Szimba* oroszlánnev jelentése szuahéliül 'oroszlán'. Bevett szokásnak számít távoli tájról származó állatnak egzotikus nevet adni.

Természetesen vannak ettől eltérő esetek a névadásban, amikor nem a hagyományt követik, hanem pályázatot írnak ki, ahogy például a *Gorka* nevű gorilla esetében történt; itt a látogatók szavazták meg a *gorilla* és a *Dorka* szó keveredéséből a nevet. Pályázati névadás történt a *Dango* név esetében is, amely az állatot megvásárló *Danone* cég nevének és szintén a *gorilla* szónak az összevonásából keletkezett. Az *Ethosa* nevű zsiráf kicsinyének, *Elmolónak* nevét sorsolással választották ki a több mint 2500 látogatói névajánlatból. A közelmúltban is hirdettek meg ilyen pályázatot a *Lulu* nevű orrszarvú kölyké-

nek névválasztására, ahol öt – az állatkert által megadott – bennszülött név közül lehetett kiválasztani és megszavazni a legszimpatikusabb nevet: *Layla* – 'este született', *Lina* – 'gyengéd', *Liwaza* – 'vigasz', *Liziuzayani* – 'fiatal' és *Lyabo* – 'visszatért'.

A hetvenes években elindult egy olyan tendencia, hogy az adott évben születő állatoknak ugyanazzal a kezdőbetűvel adnak nevet, így lett az összes 1970-ben született állat neve *A* betűvel kezdődő, 1971-ben *B*-vel, 1972-ben *C*-vel, de ezután nem folytatódott a sor, utána már nem lehetett ilyen rendszert felállítani a nevek között.

Általánosan megfigyelhető jelenséggént említhető, hogy a magyar névvel rendelkező állatok általában itt születtek, és itt is kapták a nevüket, míg az idegen eredetű nevet viselő példányok többnyire abban a külföldi állatkertben, ahonnan később Budapestre kerültek. Ennek következtében a névadás indítékai kapcsán nem lehet teljes körű felmérést végezni a gyűjtött anyagnál, ráadásul közel száznegyven évre visszamenőleg nehezen felderíthető a névadás eredete, néha még maguk a nevek is nehezen hozzáférhetők. A jelenleg az Állatkertben élő állatok neveinél pedig az okoz nehézséget, hogy sokszor már nem dolgozik náluk az az ápoló, akitől az állat hajdanán nevet kapott; sok a fiatal, újonnan odakerült gondozó. Az elmondott információk alapján mégis kaphatunk némi rálátást a névadás – sokszor csak feltételezhető – indítékaira.

Elsősorban azokat a névadási háttér-információkat szedtem össze, amelyekről az állatkerti dolgozók beszámolóí alapján tudok, de sok esetben maga a név is elárulja a motivációs hátteret, elsősorban azok a nevek, amelyek az állat valamelyik külső vagy belső tulajdonságára utalnak. Például *Sötét*: együtt érkezett két rókakuzu nőtény, a név megkülönböztetésükre szolgált; *Hógolyó*: a lámát világos színe miatt nevezték el így. Egyéb példákat is találhatunk a motivációkra: a *Taksony* nevű csimpánz november 29-én született, Taksony napján, innen ered a neve; a *Boxi* nevű kétszínű kenguru egy terem közepére belógatott zsákban kapta az eleséget, amit állandóan zsákként püfölt, valamint az ápolókat is ütötte; vagy *Beethoven*, a láma, amely éppoly nagyothalló volt, mint Beethoven élete végén.

4. Rendszertani összefüggések az állatnévadásban

A) Az összetartozás kifejezése. – A nevek előfordulásának gyakoriságával kapcsolatban egyértelmű, hogy igyekeznek minél kevésbé ismétlődő nevet választani az állatoknak, hiszen így könnyebben meg tudják őket különböztetni. Általában akkor ismétlődik egy név egy fajon belül, ha rokoni viszonyra utal, például az újszülött kölyköt az anyjáról nevezik el. Olyan esettel is találkozhatunk, hogy egy új állat ugyanazzal a névvel veszi át a régi helyét, mert az elődje elpusztult. A vízilovaknál viszont ellenkező tendencia figyelhető meg, mivel öt *Tyutyu*, nyolc *Kincsem* és nyolc *Jónás* szerepel közöttük: ilyen esetekben általában sorszámot írnak a nevek mellé, amit – természetesen – az állat megszólításánál nem használnak. Ezt nevezik névöröklésnek, névörökítésnek (vö. HAJDÚ 2003: 107).

Előfordulhat, hogy két állat egyszerre kerül az állatkertbe, és erre nevükkel is utalnak, például a gyűrűsfarkú makik állatpárját egyszerűen *Papi* és *Mami* névre keresztelték, illetve az egy alomból származó kölyköket szokták összetartozó nevekkal illetni, akik legtöbbször az anyjuk nevének kezdőbetűjével induló nevet kapnak. Érdekes esetekre is van példa: a kis mókusmajmoknak a magyarok hét vezérének nevét adták, és a mesebeli hét törpe névsora is ötletesnek bizonyult.

Összefüggő földrajzi nevekkal is kifejezhető az összetartozás, ahogy ez *Adisz* és *Abeba* nevű zsiráfok, *Ascania* és *Nova* csíkos gnúk, *Ulan* és *Bátor* kétpúpú tevék, illetve *Tanga* és *Nyika* Böhm-zebrák esetében látható, az utóbbi két állatpár ráadásul egy szó kettébontásából kapta a nevét. Arra is találunk példát, amikor ugyanez egy konkrét személy nevének felosztásával történik, így lett *Putnoki* és *Gáspár* lámák (állatkerti gondozó), *Debrő* és *Virág* (magyar színésznő), illetve *Bertold* és *Brecht* nevű lámapár. Megfigyelhető az összefüggés a megkülönböztető jelzővel ellátott, azonos tulajdonneveknél is: *Nagyzsuzsa* és *Kiszsuzsa* galléros páviánok, vagy *Ancsa* és *Kis Ancsa* nevű mandrillok egyszerre érkeztek az Állatkertbe, és általában rokoni kapcsolatban állnak egymással.

Mazsola és *Tádé* közönséges jávorantilop, *Lolka* és *Bolka* szőrös tatu, *Ádám* és *Éva* csimpánz, *Csongor* és *Tünde* Livingstone jávorantilop, *Rómeó* és *Júlia* oroszlán, mókusmajom, jegesmedve, *Tarzan* és *Jane* bolíviai éji majom, *Jancsi* és *Juliska* kétujjú lajhár párosok pedig már a névvonatkozás körébe tartoznak, mellyel szintén egyértelművé tehető az összetartozás.

B) Több névvel rendelkező állatok. – Olyan eset is előfordul, mikor a külföldről ideérkező, névvel rendelkező állat másik nevet kapott az itteni ápolóktól, vagy olyan kort élt meg, hogy több gondozó is foglalkozott vele, és mindegyiktől más-más nevet kapott, például *Adél* ~ *Teri* ~ *Kati* (gímszarvas), *Csonka* ~ *Mami* (bundermajom), *Hornitschna* ~ *Manci* (európai bölény), *Mami* ~ *Kitty* (gyűrűsfarkú maki).

C) Nemtévesztések az állatnévadásban. – Megmosolyogtató esetet képeznek a nemtévesztések a névadásban, amelynek következtében találkozhattunk *Ferenc Jóska* nevű nőtény makákóval, *Zolika* nevű nőtény mandrillal, vagy *Tünde* névre keresztelt hím oroszlánnal. A tévedések hátterében általában egyszerű figyelmetlenség áll, nem bizonyosodtak meg megfelelőképpen az állat neméről, mielőtt nevet kapott volna, később pedig már nem változtattak rajta.

5. Az állatnevek nyelvi eredete. – Az idegen nyelvű adatokkal kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy sokszor csak hallás után rögzítették a neveket, így a név írásképe több esetben nem egyezik meg az elvárható leírással, de nyelvi adatként én is ebben a formában közlöm.

Az idegen eredetű nevek hátterében több körülmény is állhat: 1) az állat külföldi állatkertből került át Budapestre az adott névvel; 2) a származási helyére utaltak vele; 3) a névadási divatot követik. A külföldi állatkertekből átkerült álla-

toknál a német nyelvterületről érkezők vannak a legtöbben, így viszonylag sok germán hangzású névvel találkozunk, ezen kívül még a cseh, a lengyel és az orosz állatkertekkel tartott kapcsolat volt még számottevő. A francia, olasz, spanyol, távol-keleti, valamint főleg az angol eredetű nevek eredete egyszerűen az akkori névadási divatnak volt betudható, illetve a tévésorozatok, filmek, irodalmi művek szereplői voltak az ihletők.

A) Európa. – Az angol eredetű nevek bizonyultak itt a leggyakoribbnak, azon belül is a *Bobby* (csimpánz, oroszlán, két nilusi víziló), a *Lord* (gepárd és három shetlandi póni) és a *Tarzan/Tarsan* (bolíviai éji majom, csimpánz, két oroszlán) név, melyek mindegyike négyszer fordul elő a gyűjtött anyagban, ezen kívül említést érdemel még a *Dolly* (kafferbivaly, Dybowsky-szarvas, rénszarvas), a *Lady* (amerikai bölény, jegesmedve, puma), a *Lilly* (két vörös óriás-kenguru, örvös medve) és a *Susi/Susy/Szuzi* (három csimpánz).

A német eredetűek szintén számottevő csoportot képeznek, annak ellenére, hogy itt általában nincs ismétlődés, kivéve az *Ida* (egypúpú teve, orangután) nevet, de szerepel még például *Fritz* (Dél-amerikai tapír), *Gretl* (grévi zebra), *Heidi* (csimpánz), *Liesel* (nyugati síkvidéki gorilla) is az anyagban. Ezek mellett sok ismert személy nevével is találkozhatunk: *Beethoven* (láma), *Brecht* (láma), *Einstein* (mókusmajom) és *Rotschild* (shetlandi póni).

Az *Igor* (aranyhasú mangábe, izubraszarvas), a *Sonja/Szonja* (jegesmedve, aranyhasú mangábe) és a *Tánya* (maral, közönséges jávorantilop) nevek szláv eredetűek (főleg orosz), többségben itt is személynevekről van szó, de például a *Csorny* (fekete párdúc) jelentése oroszul 'fekete'. Olasz eredetű nevet kapott például a *Mario* nevű mókusmajom, *Peppino* shetlandi póni, *Rafaello* nevű házi jak, franciát a *Bijou* nevű bundermajom, *Cocotte* nevű zsiráf, *Etienne* nevű mókusmajom, *Pierre* nevű láma. A spanyol nevek közül a *Carmen* név bizonyult a legkedveltebbnek, két fekete párdúcnak is adták, de szerepel még *Donna* nevű Dybowsky-szarvas, *Dolores* alpaka, *Chico* nevű huszármajom és *Sancho* aranyhasú mangábe is.

B) Ázsia. – A távol-keleti eredetű neveket elsősorban nagymacskák-nak adták, például *Chiang* (leopárd), *Liu* (fekete párdúc), *Cso-cso-szán* (fekete párdúc). *Mao* nevet két leopárd is kapott, melyeknek ragadozó mivoltuk miatt adhatták a diktátor nevét. Az angol után a közel-keleti nevek csoportja a legszámottevőbb. A kategória leggyakoribb neve a *Szultán*, amivel összesen nyolcszor találkozunk oroszlánok, elefántok, nagymacskák nevéként, aztán gyakoriság szerint az *Ali* következik hat előfordulással (teve, oroszlán, elefánt, shetlandi póni és onager nevéként), ezt követi a *Pasa*, ami ötször szerepel, főként oroszlánnévként, négyszer a *Fatime* (két tigris, teve, maral), a *Mirsa/Mirza* (két oroszlán, passzán és szika szarvas) és a *Hasszán* (két oroszlán, tigris, teve), végül többször az *Almira* (két oroszlán, fekete párdúc) és a *Musztafa* (két oroszlán, shetlandi póni) nevek. A felsorolt példák-ból is látható, hogy elsősorban oroszlánoknak adtak közel-keleti nevet.

C) A f r i k a . – Fentebb már említettem a bennszülött nyelvekből átvett szavak fontosságát, ahol leginkább szuahéli nevek fordulnak elő: *Ebobo* 'gorilla' (nyugati síkvidéki gorilla), *Erevu* 'okos, tehetséges' (közönséges jávorantilop), *Eshe* 'élet' (közönséges jávorantilop), *Szimba* 'oroszlán' (oroszlán), *Waweru* 'a síkság szülötte' (Böhm-zebra), *Wepesi* 'gyors, sebes' (Böhm-zebra). Itt az adott nyelv forrása egyben utal az állat származási-, illetve élőhelyére is, ami a szuahéli esetében Kelet-Afrika.

6. Tulajdonnévi eredetű állatnevek. – Sok állat kapott nevet ismert személyekről, állatokról, helyekről. Követve KÁLMÁN BÉLA felosztását (KÁLMÁN 1989), típusaik szerint csoportosítva alkottam kategóriákat személynevekből, ezen belül helyt adva az irodalmi művekből, filmekből, operákból átvett neveknek, a bibliai, történelmi, mitológiai eredetű neveknek, valamint földrajzi nevek közül, melyek jóval kisebb számban fordulnak elő a névanyagban. Az állatnevek keletkezését illetően kikerülhetetlen a névátvitel, más néven tulajdonnévi metonímia jelensége, mellyel nyelvtörténeti szempontból PAIS DEZSŐ foglalkozott (vö. PAIS 1960), jelentéstan kapcsán PUSZTAI FERENC (vö. PUSZTAI 2003), alapvetően névtani értelmezése pedig HAJDÚ MIHÁLY nevéhez köthető (vö. HAJDÚ 2003). Ezenkívül pedig érdemes megemlíteni, hogy az állatoknak adott neveknél milyen meghatározó szerephez juthat a nyelvi játékosság is.

A) A személynevekben belül állatnévadási szempontból az irodalmi művek kategóriája a legkiemelkedőbb, elsősorban Shakespeare Rómeó és Júliája, mivel három *Romeo/Rómeó*t (oroszlán, mókusmajom, jegesmedve) és három *Julia/Júliát* (oroszlán, mókusmajom, jegesmedve) találhatunk a nevek között. Ezenkívül főleg a mesék és a regények dominálnak ihletőként (pl. *Bagira* nevű fekete párduc, *Bambi* nevű gímszarvas, *Vidor* nevű mókusmajom, *Süsü* nevű nilusi víziló). A magyar szerzők közül Arany János (*Toldi* nevű gímszarvas), Vörösmarty Mihály (*Csongor és Tünde* nevű Livingstone jávorantilop), Széchenyi Zsigmond (*Csui* barna medve és fekete párduc) és Rejtő Jenő (*Wagner úr* nevű láma) művei szolgáltak a névadás alapjául, de a világirodalom hatása is jelentős: Victor Hugo (*Quasimodo* csíkos gnú), Antoine de Saint-Exupéry (*Kis herceg* gyűrűsfarkú maki) és Felix Salten (*Bambi* nevű gímszarvasok) regénye is ihletője volt néhány állatnévnek. A gyűjtésben szereplő filmek nagy része mesefilm, de vannak köztük kalandfilmek is. Legkedveltebbnek a Tarzan című film bizonyult, mely alapján összesen öt állatot neveztek el: így lett négy *Tarzan* (két oroszlán, egy csimpánz és egy bolíviai éji majom) és egy *Jane* (bolíviai éji majom), bár érdekes, hogy épp *Chita* hiányzik, a filmbeli majom. A mesefilmek közül Az oroszlánkirály vezet, így a főszereplő alapján három oroszlán kapott *Simba* nevet (ahol nem közvetlenül a fentebb említett szuahéli 'oroszlán' jelentés a névadás oka). Az operákban szereplő nevek között találhatunk egy *Figaro* nevű shetlandi pónit (Mozart), egy *Cso-cso-szán* nevű fekete párducot (Puccini), és két *Carmen* nevű fekete párducot (Bizet) is.

A bibliai nevek nál első látásra szembeütő a *Luciferek* gyakori előfordulása: az ebbe a kategóriába sorolható tizenkét állatból öt ezt a nevet kapta, ami viselkedésükre, vagy sötét színükre is utalhat (fekete párdúc, maral, gímszarvas, csíkos gnú, kapucinus majom). *Ádám* és *Éva* nevet jellemzően csak csimpánzpárok kaptak, valószínűleg az emberhez való hasonlóságuk miatt. A mitológiai alakok közül *Achilles* (oroszlán), *Didó* (leopárd) és *Orpheus* (oroszlán) mellett *Hercules* neve volt a legkedveltebb, ezt kivétel nélkül oroszlánok kapták, emberfeletti erejükre utalva, továbbá *Luna* (szibériai tigris) és *Freya* (gyűrűsfarkú maki) istennőkről is neveztek el állatokat. A történelmi nevek közé sorolható például a magyarok hét vezérének neve, amit mókusmajmok kaptak, ezenkívül gyakoriak az ókori történelemből vett nevek, valamint megfigyelhető a nagymacskáknál az uralkodók, vezérek neveinek jellemző használata: két-két *Caesar*ral (fekete párdúc, bengáli tigris), *Maó*val (két leopárd) és *Neró*val (két oroszlán) találkozhatunk. Más ismert személynevek is ihletői lettek a névadóknak, pl. *Amudsen* nevű jegesmedvék, *Catullus* mókusmajom, *Einstein* mókusmajom, *Jávor Pál* közönséges jávorantilop vagy *Rothschild* shetlandi póni.

B) A földrajzi nevekkel általában az állatok származási helyére utalnak, pl. *Bombay* (bengál tigris), *Kilimanjaro* (nílusi víziló), *Laosz* (indokínai leopárd), *Mát*ra (gímszarvas), *Szíria* (egypúpú teve), *Zambia* (oroszlán). A gyűjtésből kiemelkedik a zsiráfoknak és Böhm-zebráknak adott *Meru* név, amivel összesen ötször találkozunk, a *Perut* pedig három lámafélének is adták.

7. Közszói eredetű állatnevek, szófajtani és jelentés-tani csoportosításban. – A tulajdonneveknél jóval kisebb számban találkozhatunk közszói eredetű állatnevekkel, mégis van lehetőség a csoportosításukra; így szófajtanilag három kategóriát különítettem el: főnévi, melléknévi és melléknévi igenévi csoportot.

A) Főnevek. – Mivel elég sokszínű a gyűjtött névanyag, igyekeztem újabb kategóriákat alkotni benne, hogy átláthatóbbá váljon.

1. Élőlények. – Az emberre utaló nevek közül a *Szultán* a legkedveltebb, összesen nyolcszor fordul elő, és oroszlánok, elefántok, nagymacskák kapták. Ezt követi számban a *Baba* és a *Pasa* név, öt-öt előfordulással, melyeket jórészt oroszlánoknak és tevéknek adtak. Az egyszerű *Öcsivel* négy alkalommal találkozhatunk (csíkos gnú, láma, fekete párdúc, hucul ló), illetve említést érdemel még a *Lord* (shetlandi pónik) és a *Cigány* (fekete párdúc, shetlandi póni, magyar szürke marha) is, három-három eset erejéig. Az emberekre utaló nevek között találkozhatunk például *Banya* (kétujjú lajhár), *Boszi* (kapucinus majom és bundermajom), *Sellő* (nilgau antilop és nilusi víziló), *Szirén* (házi jak), *Törpe* (bundermajom és jávorantilop) vagy *Ördög* (házi jak és kapucinus majom) nevű állatokat. Az állatokra utaló nevek kategóriája különösen érdekes, hiszen egy másik fajjal nevezik meg az állatokat (például *Birka* nevű láma, *Tücsök* nevű teve, *Varjú*

nevű házi jak). Kivételt csak a *Maci* és a *Mackó* nevű barna medvék jelentenek, mivel ők saját fajuk nevének becézett változatát kapták meg.

2. **Élettelen dolgok.** – A főnevek közt helyet kaptak még testrészek nevei (például *Cimpa* bundermajom, *Pocak* kapucinus majom, *Popsi* bundermajom), ruhanevek nevei (például *Kabát* bundermajom, *Sapka* kapucinus majom, *Zakó* bundermajom), tárgynevek (például *Cigi* bundermajom, *Pipa* bundermajom, *Sámli* shetlandi póni) és élelmiszernevek (például *Citrom* bundermajom, *Cukor* házi zebu, *Tojás* kapucinus majom) is.

3. **Elvont fogalmak.** – A csoportosításból kimaradt pár főnév, amit nem lehetett a fenti kategóriák egyikébe sem besorolni, ilyen például *Rege* magyar szürke marha, *Maszat* nyugati szürke óriáskenguru, *Derű* Dybowsky-szarvas, a természetre utaló nevek közül például *Bimbó* csimpánz, *Tuskó* barna medve, *Villám* Damara-zebra, vagy éppen a valamilyen játékkal kapcsolatos nevek: *Csocsó* (fekete párduc), *Joker* (shetlandi póni), *Poker* (shetlandi póni).

B) **Melléknévek.** – A főnevek mellett sokszor fordul elő az állat valamilyen külső vagy belső tulajdonságára utaló melléknév is, amely egyben magyarázat is a névadás okára. Több esetben problematikus a főnevek és a melléknévek elkülönítése, mivel sok melléknév érthető főnévi értelemben is, mint például *Szőrmók*, *Derék*, *Árva*, *Bunkó* stb. Ezeken kívül mindössze egyetlen mennyiségre utaló melléknévre (számnévre) találhatunk példát: a *Százegy* nevű Böhm-zebra esetében.

A belső tulajdonság alapján keletkezett nevek közül legtöbbször a *Duhaj* (két magyar szürke marha és Dybowsky-szarvas) és a *Bunkó* (barna medve, magyar szürke marha, szibériai tigris) fordulnak elő, így mennyiségileg a negatív tulajdonságok dominálnak, de ellenpontként van *Büszke* nevű gímszarvasunk, *Bátor* nevű magyar szürke marhánk, *Kecsés* nevű shetlandi pónink is a gyűjtésben. A külső tulajdonságok listáját – messze kiemelkedve a többitől – a *Kicsi* név vezeti (tízszer fordul elő, tíz különböző fajnál), amit valószínűleg kedveskedésből, vagy egyszerű méret-megkülönböztető szereppel adhattak az állatoknak, de találkozhatunk például *Csini* nevű shetlandi pónival, *Dagi* nevű csimpánzzal, *Szőrös* nevű házi jakkal vagy éppen *Szőke* nevű dámszarvasal is.

C) **Melléknévi igenevek.** – A melléknévi igenevek három típusa (folyamatos, befejezett, beálló) közül csak a folyamatosra található példa az anyagban: *Csipogó* (kapucinus majom), *Rezgő* (gímszarvas), *Dörgő* (Dybowsky-szarvas), *Morgó* (örvös medve és fekete párduc).

8. **Összegzés.** – Remélem, dolgozatommal sikerült felhívnom a figyelmet a névtan egy kevésbé közkedvelt, de annál érdekesebb területére. A tanulmány kiindulópontul szolgálhat a gyűjtött névanyag folyamatos bővítésére, az

állatkerti nevek kutatásának kiterjesztésére az ország más részeire és külföldre egyaránt; ezek érdekes összevetések alapjául szolgálhatnak. Mindemellett az állatnévkutatásnak önmagunk megismerésében is jelentős szerepe van, hiszen a névadás az emberről árul el a legtöbbet.

A hivatkozott irodalom

- BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk. 1989. Névtudomány és művelődéstörténet. A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 183. Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET szerk. 2003. A nevekről. Krónika Nova Kiadó, Budapest.
- GOZMÁNY LÁSZLÓ 1994. A magyar állatnevek helyesírási szabályai. Folia Entomologica Hungarica – Rovartani Közlemények 55: 429–55.
- HAJDÚ MIHÁLY 1989. A személynevek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980–1986). In: BALOGH–ÖRDÖG szerk. 1989: 47–62.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. Általános és magyar névtan. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY – RÁCZ ENDRE szerk. 1981. Név és társadalom. A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 160. Budapest.
- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest.
- KÁLMÁN BÉLA 1989. A nevek világa. Csokonai Kiadó, Debrecen.
- KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk. 1970. Névtudományi előadások. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LACZKÓ KRISZTINA 2003. „Macskanevek – miért ne?” Gondolatok egy körvonalazódó kutatás kapcsán. Névtani Értesítő 25: 224–33.
- LENGYEL BOGLÁRKA 2005. A dunántúli állatkertek állatnevezéseinek vizsgálata. Magyar Névtani Dolgozatok 197. ELTE Magyar Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- LOVAS LAJOS 1993. Vadállatnevek a budapesti állatkertben (1900–1990). Magyar Névtani Dolgozatok 120. ELTE Magyar Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- MIKESY SÁNDOR – PAIS DEZSŐ szerk. 1960. Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1970. Állatnevek és tárgynevek. In: KÁZMÉR–VÉGH szerk. 1970: 320–4.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1981. Az egyéb tulajdonnévfajták kutatásának helyzete és feladatai. In: HAJDÚ–RÁCZ szerk. 1981: 213–25.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1986. Újabb állatnévvizsgálatok. Magyar Nyelvőr 129–37.
- PAIS DEZSŐ 1960. Szempontok Árpád-kori személyneveink vizsgálatához. In: MIKESY–PAIS szerk. 1960: 93–105.
- PUSZTAI FERENC 2003. Szójelentéstörténet. In: KISS–PUSZTAI szerk. 2003: 851–93.
- T. SOMOGYI MAGDA 2003. Gondolatok az állatnévvizsgálatokról. In: FERCSIK szerk. 2003: 278–87.

Naming habits in the Budapest Zoo

The animal names are an unfairly neglected area of research in onomastics. Present work attempts to contribute to the few studies on this subject. The research contains the name-examination of the mammals of Budapest Zoo and based on a corpus of nearly 2000 names. I examined the zoo naming traditions through this, motivations, interesting occurrences, such as expression of the naming of togetherness, the animals with more names and gender-missings, finally I made groups with the collected name material in three main categories according to the naming motivations, origins of names and semantic aspects. The study serves as a starting point for further research in other parts of the country and also abroad.

SZTRÁKOS, ESZTER